

af Rasch' manuskript, der er gjort trykfærdige af cand. mag. Birgitte Dedenroth-Schou, er kun de indledende kapitler til det planlagte store værk. De handler om de forberedende diskussioner om kanalen, beslutningen om dens udførelse samt i det største kapitel arbejdets forløb. Det er en velskrevet og kritisk fremstilling, der både viser Rasch' fortrolighed med kildematerialet og med tidens handelshistorie. Rasch har grundigt sat sig ind i de teknologiske problemer, der skildres udførligt med mange morsomme detaljer. Dog kan man også mærke sig et interessant afsnit om kanalarbejdernes forhold. Man kan kun beklage, at den væsentligste del af undersøgelsen om det økonomiske resultat af kanalen aldrig blev fuldført. Bogen slutter således ganske pludseligt med kanalens indvielse. Det havde været ønskeligt, om udgiveren havde afrundet Rasch' arbejde med et overblik over kanalens videre historie, så bogen i lidt højere grad fremtrådte som en helhed. Dette kunne være så meget mere påkrævet, som den helt generelle titel på bogen lader formode, at der er tale om kanalens hele historie.

Dorrit Andersen

Jørgen Dieckmann Rasmussen (Udg.): *Sognefoged i Stavsholt Lars Nielsens dagbog (1771) 1789-1794*. (Landbohistorisk Selskab, 1978).

I 1969 kom første bind i serien »Bonedagbøger«: »Fæstebonde i Nørre Tulstrup Christen Andersens dagbog 1786-1797«, udgivet af Landbohistorisk Selskab og Historisk Samfund for Viborg Amt i fællesskab. Nu foreligger så andet bind (og flere vil følge efter), fra samme tidsalder, men fra en helt anden egn, Nr. Tulstrup ligger i Midtjylland, Stavsholt i Københavns opland nord for Furesø. Der er med andre ord mulighed for frugtbare sammenligninger. Ingen af de to

dagbogsforfattere kan betragtes som typiske for deres stand, det ligger for så vidt allerede i deres evne til at skrive og formulere sig, men på den anden side bidrager de begge til en påkrævet revision af det fortsat gængse billede af 1700-talsbonden som et sølle kreatur, trældende under ridefogedens pisk. I begge tilfælde har vi at gøre med driftige og alt andet end underkuede repræsentanter for bondestanden. Bondedagbøgerne er en overordentlig værdifuld udgivelse og med det store fortrin, at de er umiddelbart tilgængelige for enhver med interesse for historie. Om bondedagbøger i almindelighed kan henvises til en kronik af Bjarne Stoklund i »Skalk« 6, 1978.

Paul G. Ørberg

Holger Hjelholt: *A. Regenburg (1815-1895)*. En dansk embedsmand. (Historisk Samfund for Sønderjylland, 1978. 154 s., ill.

Denne skildring af August Regenburg, manden, der var drivkraften bag det danske sprogstyre i Sønderjylland mellem de slesvigske krige, blev det sidste værk fra afdøde Holger Hjelholts hånd og knytter sig til emner, han med stor flid og engagement arbejdede med lige fra sin ungdom. Det kan ikke nægtes, at forfatterens høje alder har sat sit præg på bogen på flere måder, og han beklager selv, at adskillige forhold ikke er blevet undersøgt grundigere. Også det helt utilstrækkelige noteapparat skal måske skrives på alderens konto.

Bogen er en kronologisk gennemgang af Regenburgs liv og virke og bygger bl.a. på Regenburgs store privatarkiv i Rigsarkivet. Som det alt for ofte er tilfældet i biografier, er denne skrevet ud fra en ukritisk beundring af den ellers også i samtiden omstridte Regenburg: »For eftertiden lyser han som et af de ædleste

mennesker, vort land har fostret« (s. 9). Det betyder desværre, at bogen ikke tegner noget særlig nuanceret og levende billede af sin genstand, der aldrig rigtig får nogen menneskelig dimension. Kildesituationen har måske bidraget hertil; men man kan ikke udelukke, at Regenburg faktisk ikke har været særlig spændende som menneske. Indirekte tegner bogen billedet af en mand, der fra sin tidligste ungdom var et udpræget dydsmønster i enhver henseende og totalt uberørt af tidens nye tanker og demokratiske rørelser. Hans virke 1850-64 som chef for slesvigske ministeriums departement for kirke- og skolevæsen synes præget af en ubøjelig fanatisme for at gennemtvinge udbredelsen af det danske sprog også i områder, hvor befolkningen i høj grad var imod, en politik, der blev skæbnesvanger for Danmark i udenrigspolitisk henseende og var medvirkende til at forberede katastrofen i 1864. Men Hjelholt afviser kort og harmfuldt enhver kritik af denne politik. Regenburg synes at have været et udpræget og afskrækkende eksempel på den politiserende embedsmandstype, der først og fremmest var loyal over for en idé; men Hjelholt citerer med stærkt bifald et brev fra Regenburg 1860, hvori det betegnende hedder: »... mit kompas er allerede i så mange år stillet, at jeg følger min kurs uden at se til højre eller venstre, om der så kommer nok så mange ministerskifter« (s. 54). Bogen er i øvrigt ret fattig på vurderinger og problemformuleringer, sådan som det kan gå, når forfatteren ikke har følt nogen tvivl om, hvad der skal menes. Fremstillingen afsluttes med et stort afsnit om Regenburgs virke fra 1870 som amtmand i Århus-Skanderborg amter, der viser ham som en korrekt og upolitiserende embedsmand nu, da han var berøvet indflydelse på sin livssag og tilsyneladende eneste lidenskab.

Man kan således ikke sige, at Hjelholts bog er blevet noget væsentligt bidrag til

den historiske biografis forsømte genre. Beundringen for Regenburg er for unuanceret, og den historiske baggrund er nok for summarisk gengivet, til at en forudsætningsløs læser får det indtryk af tidsomstændigheder og miljø, der kunne få emnet til at blive mere vedkommende. Bogen bør, som forfatteren er klar over, læses sammen med Hjelholts andre arbejder om tiden. Regenburgbiografien, der imponerende nok er skrevet, da forfatteren var i slutningen af 80'erne, vil først og fremmest have interesse på grund af de konkrete oplysninger, den indeholder, ikke på grund af forfatterens grundsyn og fortolkninger. Den bør ikke rokke ved det ry, forfatteren har vundet ved forskerlid og skarpsyn i tidligere arbejder om dette og andre emner.

Bogen slutter med en bibliografi over Hjelholts store produktion.

Dorrit Andersen

Svend Grundtvig: *Dansken paa Færøerne. Sidestykke til Tysken i Slesvig (1845)*. Genudgivet med efterord af Hans Bekker-Nielsen. (Odense Universitetsforlag, 1978). 156 sider.

Dette debatindlæg af den 21-årige Svend Grundtvig i 1845 er genudgivet som en hilsen til Det færøske Landsbiblioteks 150-års jubilæum. Den unge Grundtvigs skrift bæres af 2 hovedtanker. En dominerende fastholden ved modersmålets sakrosankte position ud fra et »grundtvigsk« livssyn og en mere polemisk henvisning til, at danskerne måtte indrømme færøsk sprog samme rettigheder på Færøerne, som de krævede for dansk i Slesvig. Metoden er en gennemgang af en just afsluttet debat i Roskilde Stænderforsamling, der endte med indførelse af offentlige skoler med dansk skolesprog på Færøerne, som Svend Grundtvig opponerede kraftigt imod.